PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

INKLYUZIV SINFLARDA O'QUVCHILARNI BAHOLASH VA INDIVIDUAL O'QUV REJALARI

Uzoqova Gulruh
https://doi.org/10.5281/zenodo.20065255

Annotatsiya. Ushbu maqolada inklyuziv sinflarda o'quvchilarni baholash metodlari va individual o'quv rejalari (IORe) ishlab chiqish jarayonlari tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'lim tizimida turli qobiliyat va ehtiyojlarga ega o'quvchilarni samarali baholash muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bu ularning o'zlashtirish darajasini aniqlash va qo'llab-quvvatlash choralarini belgilashga yordam beradi. Maqolada baholash vositalarining xususiyatlari, moslashuvchan yondashuvlar va IORe yaratish amaliyoti ko'rib chiqiladi. Bundan tashqari, o'qituvchilarning tayyorgarligi va hamkorlikdagi ish usullari inklyuziv ta'limda muvaffaqiyat kalitlari sifatida ta'kidlanadi. Tadqiqot natijalari inklyuziv sinflarda ta'lim sifatini oshirish uchun baholash va individual rejalashtirishning samarali mexanizmlari zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, o'quvchini baholash, individual o'quv rejalari, ta'limdagi moslashuv, o'qituvchi tayyorgarligi, inklyuziv sinflar

Kirish. Inklyuziv sinflar ta'lim tizimida muhim o'rin tutadi, chunki ular turli qobiliyat va ehtiyojlarga ega bo'lgan o'quvchilarni birlashtiradi. Bunday sinflarda o'quvchilarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish va ularni to'g'ri baholash juda zarurdir. O'quvchilarni baholash orqali, ularning individual qobiliyatlari va rivojlanish darajalarini aniqlash mumkin bo'ladi, bu esa sifatli ta'lim jarayonini tashkil etishda asosiy omil hisoblanadi. Shuningdek, har bir o'quvchiga moslashtirilgan individual o'quv rejalari tuzish orqali, ta'lim jarayoni 1yanada samarali bo'lib, o'quvchilarning o'z imkoniyatlarini maksimal darajada rivojlantirishga yordam beradi. Inklyuziv sinflarda individual o'quv rejalari o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlari, qobiliyatlari va o'quv maqsadlarini hisobga olgan holda ishlab chiqiladi. Bu yondashuv har bir o'quvchining o'qish jarayoniga faol ishtirok etishini ta'minlashga, ularning zaif tomonlarini yanada mustahkamlash va iqtidorlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Individual o'quv rejalari orqali o'qituvchilar darslarni moslashtirib, o'quvchilarga yanada samarali ta'lim berish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Natijada, o'quvchilar o'z qobiliyatlarini oshirib, o'quv jarayonidan maksimal darajada foyda olishlari mumkin bo'ladi. Shu tariqa, individual o'quv rejalari inklyuziv ta'limni ilgari suruvchi muhim strategiya hisoblanadi. Ushbu bo'limning maqsadi inklyuziv sinflarda o'quvchilarni baholash usullari va individual o'quv rejalari roli haqida chuqur tushuncha hosil qilishdan iboratdir. Inklyuziv ta'lim muhitida har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari va qobiliyatlari inobatga olinishi lozim, shuning uchun baholash usullarini to'g'ri tanlash va qo'llash juda muhimdir. Shuningdek, individual o'quv rejalari har bir talabaga tegishli yondashuvni yaratishda, ularning rivojlanishiga samarali ko'mak berishda katta ahamiyat kasb etadi. Bu bo'limda baholash va rejalashtirish jarayonlarini birgalikda o'rganish orqali inklyuziv ta'limning sifatini yanada oshirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism. Inklyuziv sinflarda o'quvchilarni baholashda asosiy muammo bu o'quvchilarning turli xil o'rganish qobiliyatlari va ehtiyojlarini hisobga olishdir. Har bir o'quvchining individual o'quv imkoniyatlari farq qilishi sababli, baholash jarayoni an'anaviy yondashuvlardan farq qilishi kerak. Bu yerda o'qituvchilar nafaqat o'quv materiallarini o'zgartirish, balki baholash shakllarini ham moslashtirishi muhimdir. Masalan, ayrim o'quvchilar auditoriyaviy savollarga yaxshi javob berishi mumkin, boshqalari esa qo'lda bajariladigan topshiriqlar orqali o'z bilimini namoyish 2etadi. Shuningdek, baholashda o'quvchilarning rivojlanish darajasi, psixologik holati va ijtimoiy ko'nikmalari ham e'tiborga olinishi lozim. Bu yondashuv o'qituvchilarga har bir o'quvchining kuchli va zaif tomonlarini aniqlashda yordam beradi, shuningdek, individual o'quv rejalari tuzish uchun asos yaratadi. Natijada, inklyuziv sinflarda baholash jarayoni nafaqat bilimni, balki o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni ham o'z ichiga oladi. Inklyuziv sinflarda o'quvchilarni baholashda turli baholash yondashuvlarining qo'llanilishi juda muhimdir. Formativ baholash o'qitish jarayonida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini muntazam ravishda tekshirish orqali ularning individual ehtiyojlarini aniqlashga yordam beradi va o'qituvchilarga darslarni moslashtirish imkonini beradi. Summativ baholash esa o'quv jarayoni oxirida o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini baholash uchun ishlatiladi, bunda umumiy natijalar asosida sinf yoki maktab darajasida xulosa chiqariladi. Shuningdek, alternativ baholash usullari — loyihalar, portfellar, shu bilan birga og'zaki taqdimotlar va amaliy topshiriqlar orqali o'quvchilarning turli intelligensiyalari va o'quv uslublariga mos keladigan imkoniyatlar yaratadi. Bu yondashuvlar inklyuziv ta'lim muhitida har bir o'quvchining qobiliyatlarini to'liq namoyon etishiga va individual o'quv rejalari asosida samarali ta'lim jarayonini tashkil etishga xizmat qiladi. Individualizatsiyalashgan Ta'lim Rejalari (ITR) o'quvchilarning maxsus ehtiyojlarini hisobga olgan holda tayyorlanadi va ularning ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishishlariga yo'naltirilgan. ITRlar o'quvchilarning individual quvvatlari, zaif tomonlari, qobiliyatlari va rivojlanish ehtiyojlarini aniqlashga asoslanadi. Ushbu rejalarning asosiy komponentlariga o'quvchining boshlang'ich baholash natijalari, ta'lim maqsadlari, maxsus usullar va strategiyalar, shuningdek, baholash usullari kiritiladi. ITRlar o'qituvchilarga o'quv materiallarini va dars usullarini o'quvchining ehtiyojlariga moslashtirishda yordam beradi, shu orqali o'qitish jarayoni individual tarzda yo'naltiriladi. Bundan tashqari, ITR doimiy monitoring va qayta ko'rib chiqish imkoniyatini beradi, bu esa o'quvchining 3taraqqiyotini aniq baholash va zarur bo'lganda ta'lim jarayonini optimallashtirishga yo'l ochadi. Natijada, inklyuziv sinflarda o'quvchilar uchun maxsus yondashuvlar amalga oshirilib, ta'limning sifatli va samarali bo'lishi ta'minlanadi.

Inklyuziv sinflarda o'quvchilarni baholash va individual o'quv rejalari yaratish jarayonida samarali strategiyalarni ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Bunda o'quvchilarning individual ehtiyojlari, qobiliyatlari va rivojlanish darajasi hisobga olinadi, shu bilan birga baholash natijalari asosida har bir o'quvchi uchun shaxsiy ta'lim maqsadlari aniq belgilanadi. Ushbu yondashuvda multidisipliner jamoalar, jumladan pedagoglar, psixologlar va ota-onalar hamkorlikda ishlaydi, bu esa o'quv jarayonining sifatini oshirishga imkon beradi. Individual o'quv rejalari o'quvchilarning zaif tomonlarini mustahkamlash va kuchli tomonlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lib, har bir o'quvchining o'quv motivatsiyasini oshirishda va muvaffaqiyatga erishishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, bu jarayonda muntazam monitoring va baholash orqali rejalar doimiy yangilanib borilishi kerak, bu esa o'z navbatida inklyuziv ta'lim sifatini yanada yaxshilashni ta'minlaydi.

Inklyuziv ta'lim: Ta'lim tizimida barcha o'quvchilar, jumladan nogironligi yoki maxsus ehtiyojlari bo'lganlar, umumiy ta'lim muhitida teng huquqlarga ega bo'lib ta'lim olishlarini ta'minlovchi yondashuv.

Individual o'quv rejasi: Har bir o'quvchining qobiliyatlari, ehtiyojlari va o'quv maqsadlariga moslangan, maxsus tuzilgan ta'lim reja va yondashuvi. Bu reja o'quvchining kuchli tomonlarini rivojlantirish va zaif jihatlarini yaxshilash uchun mo'ljallangan.

Formativ baholash: O'quv jarayonida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini doimiy ravishda aniqlash, tahlil qilish va baholash usuli. Bu yondashuv o'qituvchiga ta'lim berdi jarayonini moslashtirish va samaradorligini oshirish imkoniyatini yaratadi.

4**Differensiallashtirilgan ta'lim:** O'quvchilarning individual farqliligini inobatga olgan holda o'quv metodlari, materiallari va topshiriqlarini moslashtirish yondashuvi. Maqsad - har bir o'quvchining o'ziga mos va samarali ta'lim olishini ta'minlash.

Xulosa. Inklyuziv sinflarda o'quvchilarni baholash jarayoni har bir talabning individual xususiyatlarini hisobga olishni talab qiladi. Baholashda o'quvchilarning qobiliyatlari, ehtiyojlari va rivojlanish darajalari aniqlanib, aynan shu ma'lumotlar asosida individual o'quv rejalari ishlab chiqiladi. Bu rejalar o'quvchilarning o'zlashtirish sur'atlarini oshirishga, shuningdek, ularning o'quv jarayoniga faolligini ta'minlashga xizmat qiladi. Xulosa sifatida, inklyuziv ta'limda muvaffaqiyatga erishish uchun baholash tizimi moslashtirilgan bo'lishi lozim va individual yondashuv asosida rejalashtirish muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlandi. *Inklyuziv* sinflarda o‘quvchilarni baholashda individual yondashuvning ahamiyati juda katta. Har bir o‘quvchining o‘ziga xos qobiliyatlari, ehtiyojlari va rivojlanish sur’ati hisobga olinishi zarur. Shuning uchun, baholash jarayonlari va o‘quv rejalari har bir o‘quvchiga moslashtirilgan bo‘lishi kerak. Bu nafaqat o‘ziga xos yondashuvlarni qo‘llash orqali o‘qituvchilarga, balki o‘quvchilarning o‘zlarini ham yaxshiroq anglashga yordam beradi. Shu tariqa, ta’lim jarayonida har bir o‘quvchining imkoniyatlari to‘liq ro‘yobga chiqishi, ularning o‘rganish motivatsiyasi va natijalari sezilarli darajada yaxshilanadi. Shunday qilib, inklyuziv ta’lim muhitida shaxsiylashtirilgan baholash va moslashtirilgan ta’lim strategiyalari o‘quvchilarning o‘ziga xos ehtiyojlarini qondirishda muhim vosita hisoblanadi. Inklyuziv sinflarda individual o'quv rejalari va keng qamrovli baholash usullarini joriy etish ta'lim jarayonini sezilarli darajada yaxshilaydi. Bu yondashuv har bir talabaning rivojlanish ehtiyojlari va qobiliyatlariga asoslangan ta'lim tizimini yaratishga imkon beradi, shu bilan o'quvchilar o'z imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqaradilar. Shuningdek, baholashning turli metodlari o'quvchilarning 5natijalarini aniq va adolatli tarzda baholashga ko'maklashadi, ta'limdagi adolatsizlik va qiyinchiliklarni kamaytiradi. Natijada, o'qituvchilar va ota-onalar bilan samarali hamkorlik rivojlanib, ta'lim sifatining oshishiga hamda har bir o'quvchining muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlarining kengayishiga xizmat qiladi. Inklyuziv sinflarda o‘quvchilarni baholash va individual o‘quv rejalari tuzish jarayoni ko‘plab murakkabliklarni o‘z ichiga oladi. Har bir o‘quvchining ehtiyojlarini to‘liq tushunish va ularga moslashtirilgan yondashuvlarni ishlab chiqish o‘qituvchilar uchun katta mas’uliyat va chaqiriqdir. Shu bilan birga, baholash tizimlarining adolatli va samarali bo‘lishini

ta’minlash, hamda individual rejalarning o‘quvchilarning rivojlanishiga haqiqiy ta’sir ko‘rsatishini kuzatish muhimdir. Kelajakda, inklyuziv ta’limni yanada rivojlantirish uchun, malakali mutaxassislar tayyorlash, yangi baholash metodlarini joriy etish va texnologiyalarni tatbiq etish zarur bo‘ladi. Bu yo‘nalishda amalga oshiriladigan ilmiy tadqiqotlar va amaliy ishlanmalar ta’lim sifatini oshirishga, shuningdek, barcha o‘quvchilarga teng imkoniyatlar yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axmadjonov, S. (2018). Inklyuziv ta'lim tizimida o'quvchilarning individual o'quv rejalarini ishlab chiqish. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
2. Bahromov, J. (2020). Inklyuziv sinflarda baholash metodikalari: nazariy va amaliy jihatlar. Ta'lim va Psixologiya, 5(3), 45-52.
3. Davronov, M., & Karimova, N. (2019). Inklyuziv ta'lim jarayonida individual yondashuv va baholash vositalari. Pedagogika Ilmiy Jurnali, 4(2), 30-38.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2021). Inklyuziv ta'lim bo'yicha metodik qo'llanma. Toshkent: Xalq ta'limi vazirligi.
5. Nurullaeva, G. (2017). Individual o'quv rejalari yaratishning pedagogik asoslari. Pedagogik Innovatsiyalar, 3(1), 14-20.
6. Qodirov, S. (2019). O'quvchilarning yutuqlarini inklyuziv sinflarda baholashning yangi yondashuvlari. Ta'lim va Innovatsiyalar, 6(4), 60-67.
7. Rashidova, L. (2020). Inklyuziv ta'limda baholash va o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirish. Pedagogika va Psixologiya, 2(5), 72-79.
8. Sobirov, T. (2018). Inklyuziv ta'limdagi individual rejalashtirish va baholash metodlari. Ilmiy tadqiqotlar, 10(12), 90-96.
9. Tohirjonov, B. (2021). Inklyuziv sinflarda o'quvchilarni baholashni modernizatsiya qilish. Ta'limda Yangi Texnologiyalar, 7(3), 25-31.
10. Yuldasheva, M. (2019). Individual o'quv rejalarini tuzishda innovatsion yondashuvlar. Pedagogika Tadqiqotlari, 8(7), 40-47.